

Opprinnelig publisert i et notat fra Forskningsdagene 1997 ved Høgskolen i Vestfold

Geir Winje:

Religiøsitet blant unge i 90-åra

- [1. Innledning](#)
- [2. En konfesjonell tilnærming](#)
- [3. En verdiundersøkende tilnærming](#)
- [4. En psykologisk tilnærming](#)
- [5. En avslutning](#)
- [Litteraturliste](#)

1. Innledning

Denne artikkelen handler om religiøse forestillinger blant ungdom på slutten av 1990-åra. Hensikten er både å gjøre rede for hva norske tenåringer tror og mener, men også å beskrive det "livssynskartet" de fleste unge orienterer seg etter, et kart som er svært annerledes enn det lærebøkene i religion tegner. Det har skjedd mye de siste årene: Media har i perioder fokusert på ekstreme fenomener som ungdomssatanismen, den fundamentalistiske kristne "Trosbevegelsen", heksebevegelsen og Scientologikirken, for å nevne noen. Selv om de fleste unge ikke selv deltar aktivt i slike religiøse bevegelser, er de likevel "tegnet inn" på det livssynskartet som de orienterer seg etter.

Samtidig lever mange religiøse forestillinger og ideer fra kristendommen videre, noe både kirkelig konfirmasjon og medlemstallet i Statskirken viser. I tillegg til kristne og andre religiøse forestillinger, finner vi også ikke-religiøse livssynselementer i ungdomskulturen. Det dreier seg både om ekstreme ideologier som nynazismen og om ulike grader av tilslutning til de humanistiske ideene som det norske samfunnet offisielt bygger på.

I den viktigste delen av artikkelen (kap. 2) vil jeg foreta en konfesjonell tilnærming til livssynskartet, og forsøke å vise hvordan "det religiøse verdensbildet" ser ut for ungdom i dag. Utgangspunktet for denne tilnærmingen er statistisk materiale jeg har samlet. Del 3 og 4 er basert på intervjuer jeg har gjennomført med ungdom, og her er tilnærmingen til religions-kartet henholdsvis verdiorientert og mer psykologisk.

2. En konfesjonell tilnærming

Når religiøse ideer skal beskrives, for eksempel i lærebøkene, er det vanlig å kategorisere dem: Vi opererer gjerne med tre hovedtyper av religion: Vestlige (de semittiske

religionene jødedom, kristendom og islam), østlige (hinduismen, buddhismen, kinesiske religioner, etc) og naturreligioner (sjamanistiske stamme-religioner). Vestlig religion kjennetegnes ved et monoteistisk^[fotnote 1] gudsbilde og et lineært historiesyn, i motsetning til de østlige religionene, der det sykliske dominerer, blant annet i ideen om reinkarnasjon. De østlige religionenes gudsforestillinger er snarere pan- eller polyteistiske enn monoteistiske: Den guddommelige kraften gjennom-strømmer alt, også de millioner av guder som eventuelt måtte finnes.

I tillegg kommer de okkulte religionselementene, som har mange fellestrekk med naturreligionene: Troen på at det finnes åndelige vesener, en "usynlig verden" som er innenfor rekkevidde for de som innvies og lærer seg å utforske den. Disse åndelige kreftene eller vesenene kan kontaktes og manipuleres, noe som gjør *magi* til en viktigere aktivitet enn bønn og meditasjon innenfor de okkulte retningene.

Fagplaner og lærebøker legger størst vekt på de store verdensreligionene, mens for eksempel okkultismen behandles på noen få sider under overskrifter som "Nyreligiøsitet" og lignende. Bakerst i lærebøkene finner vi gjerne noen kapitler om "ikke-religiøse livssyn": Den vestlige humanismen, som har både kristne og antikke røtter, får størst plass, og deretter følger gjerne naturalismen, eksistensialismen og andre "ismer". Lærebøkens oppbygning og måten de presenterer religion og livssyn på, er interessant, fordi den plasserer de religiøse ideene i en kulturhistorisk og geografisk ramme. Denne er nødvendig for å forstå de religiøse ideene i tråd med akademisk tradisjon, men den faller sjelden sammen med ungdommers tilnæringsmåte.

Det som skjer i vår tid er nemlig at mange nordmenn, enten de definerer seg som kristne eller ikke, tar opp stadig flere ikke-kristne og ikke-vitenskapelige religiøse forestillinger i sitt verdensbilde. Et eksempel er astrologiske ideer, som stadig flere tar alvorlig, og som vanligvis kategoriseres som okkulte forestillinger. Et annet eksempel er reinkarnasjon, som 13 % nordmenn sier at de tror på (de fleste av dem er kvinner, og mange av dem er kristne^[fotnote 2]), og som vanligvis blir kategorisert som en østlig religionsforestilling eller kristent kjetteri. Når religiøse forestillinger på denne måten blandes på tvers av tidligere skillelinjer, kalles det gjerne *synkretisme* (religions-blanding), et begrep som stort sett har hatt en negativ klang i Vesten. Synkretistiske strømninger har vært ansett for å true "den sanne kristendommen", og var en av årsakene til at inkvisisjonen ble opprettet i sen-middelalderen.

Når synkretismen oppfattes som truende, reagerer gjerne den truede religionen (i Norge: kristendommen) med å enten *demonisere* eller forsøke å *integrere* de nye eller fremmedartede religionselementene. Mange kristne bøker og kurs har til hensikt å *advare* mot de nye ideene. Andre har forsøkt å knytte kristendommen til de nye ideene - ett eksempel er Helge Hognestads "New Age"-forsøk på å nyformulere en del kristne tanker i Høvik menighet på 80-tallet.

Den tradisjonelle måten å kategorisere religiøse forestillinger på er altså konfesjonell. Den kan virke gammelmodig i dag, siden den tar utgangspunkt i historiske skillelinjer som blir stadig mindre relevante. Etter denne konfesjonelle tankegangen vil manges livssyn defineres som synkretistisk, mens de færreste faktisk opplever seg selv som synkretister.

På www-adressen <http://home.sol.no/geiwinje/sporre.html> har jeg lagt ut et spørreskjema

om religion og livssyn for ungdom mellom 15 og 20 år. Dette dokumentet finner en hvis en søker på stikkord som religion, filosofi, etikk, livssyn, kristendom, hinduisme, osv. Spørreskjemaet består av 92 påstander av typen "Jeg er kristen", "Jeg har sansen for hinduisme", "Jeg tror det er en mening med livet", "Jeg har ikke konfirmert meg", "Gud er god", etc, og de som ønsker det kan sende meg en e-post-liste over de påstandene de er enige i. En slik undersøkelse har selvsagt en del svakheter: For det første besvares den bare av ungdom med en viss interesse for temaet, og for det andre bare av ungdom med tilgang til internett. For å motvirke denne svakheten, er den samme undersøkelsen også gjennomført i en del skoleklasser. En fordel med internett er at spørreskjemaet besvares av ungdom som er geografisk spredt, og at de tross alt utgjør et tilfeldig utvalg.

På internett har jeg fått ett til to svar i uken i et halvt år, og per november 1997 har jeg ca 50 svar. De tre første kategoriene i spørreskjemaet dreier seg om personalia, medlemskap i religionssamfunn og karakteristikk av egen religiøsitet. De fleste som har svart bor i by, og ca 60 % av dem er gutter. 30% av dem er medlemmer av statskirken, og hele 20% tilhører Human-Etisk Forbund, mens ca 30% er uten medlemskap i noe livssynssamfunn. Omtrent halvparten karakteriserer seg selv som "ikke religiøse", mens den andre halvparten foredeleler seg mellom "veldig religiøse" eller "litt religiøse". Det store antallet svar fra ungdom uten medlemskap i statskirken, viser hvordan spørreundersøkelsen særlig appellerer til ungdom med et *bevisst* forhold til livssynsspørsmål. I skoleklassene som har svart, er de vanlige 95% medlemmer av statskirken, antallet human-etikere og ateister er tilsvarende liten, og gruppen av "litt religiøse" den klart største.

Påstand 19 til 92 i spørreskjemaet dreier seg om mer spesifikke religions- eller livssynsbaserte forestillinger og ideer, ordnet i følgende kategorier: 1) Tilslutning til eller sansen for ulike religioner og livssyn 2) Politiske sympatier 3) Religiøs praksis, som bønn, meditasjon, kirkebesøk o.l. 4) Toleranse overfor andre religioner 5) Konfirmasjon, dåp, ritualer og høytider 6) Tilslutning til ulike forestillinger om Gud og Jesus 7) Holdning til såkalte nyreligiøse forestillinger, som spådomskunst, spiritisme o.l. 8) Synet på døden 9) Synet på moral 10) Meningen med livet. Kategori 1 er den mest omfattende.

Bare én påstand mangler tilslutning i denne undersøkelsen, nemlig "Jeg er satanist". Ellers har innsenderne fordelt seg mer eller mindre jevnt over alle de 92 påstandene, men enkelte påstander oppnår et klart flertall: Ca 35% kaller seg ateister og ca 45% sier at de ikke er kristne. Halvparten tar klart avstand fra satanismen. Ca 60% ser på mennesket som et "avansert dyr", selv om bare ¼ av disse kaller seg naturalister i påstanden umiddelbart foran. (Dette henger nok sammen med begrepsbruken i spørreskjemaet, mange av "ismene" er ukjente for innsenderne.)

Litt over halvparten ber aldri, men overraskende mange - hele 40% - sier at de ber ofte eller av og til. Et par av dem retter sine bønner til "den skapende kraft" eller guden Krishna, og enkelte av dem som kaller seg ateister sier også at de ber. Ca 60% går aldri i kirken eller på religiøse møter, og oppunder halvparten hevder å tolerere alle religioner. Ca 60% har dessuten konfirmert seg kirkelig eller borgerlig, men regner likevel ikke med å døpe eventuelle barn. De fleste (ca 80%) liker julen, "men ikke fordi det er en kristen høytid". Ca 35% - deriblant noen selvdefinerte ateister - underskriver på at "Gud er god". Svært mange slutter seg til påstander av nyreligiøs karakter, særlig tre: "Jeg tror det finnes usynlige vesener" (ca 35%), "Jeg tror mennesket kan utvikle overnaturlige åndelige krefter" (ca 40%) og "Jeg tror det finnes UFOer fra andre planeter eller

dimensjoner" (ca 40%). Til sist får følgende påstander flertall: "Når vi dør, er livet slutt" (ca 35%), "Vi trenger moral, men ikke for streng" (ca 55%) og "Jeg tror det er en mening med livet" (ca 35%).

Så langt faller svarene stort sett sammen med det inntrykket en kan få av religiøsitet blant nordmenn på bakgrunn av ulike undersøkelser som er foretatt de siste årene, ikke minst den store verdiundersøkelsen i 1990: Kristendommen har mistet grepet, men i stedet for ateisme, er mange i praksis åpne for utradisjonelle religiøse forestillinger. En tendens er likevel at ungdom i større grad enn voksne nordmenn er åpne for såkalte nyreligiøse forestillinger.^[fotnote 3] En annen tendens er at kvinner er åpnere enn menn.^[fotnote 4]

Det er videre interessant å legge merke til hvordan svært mange innsendere tilsynelatende "blander" ulike livssynselementer: Cirka 40% påstår at de er kristne, ateister, eller tilhører andre definerte livssyn. Denne gruppen krysser samtidig av ved påstander som tradisjonelt *ikke* passer inn i det livssynet de hevder å tilhøre. For eksempel tror enkelte ateister på astrologi, enkelte kristne på reinkarnasjon og enkelte human-etikere på usynlige vesener. Ca 30% unngår å krysse av ved definerte livssyn eller religioner, og er altså innforstått med at de ikke kan plassere seg selv i en kategori med en bestemt merkelapp. Mange av disse regner seg som "litt religiøse". Ca 30% av innsenderne påstår at de er kristne, ateister eller tilhører andre definerte livssyn, samtidig som de krysser av for påstander som stort sett stemmer med det livssynet de hevder å tilhøre (i det minste slik de fremstilles i lærebøker og leksikon).

En av konklusjonene en kan trekke av dette er at de fleste unge har trosforestillinger som ikke uten videre faller sammen med lærebøkens inndeling i ulike religions-systemer og kategorier. Om ikke *synkretisme* er en dekkende betegnelse, kan vi i alle fall hevde at dagens religiøsitet har et sterkt synkretistisk innslag. Selv om ikke denne livssynsundersøkelsen fokuserer på årsakene til dette, vil jeg likevel peke på tre sannsynlige forklaringer:

For det første den uttalte toleransen - mange er prinsipielt åpne og lite skeptiske til religiøse forestillinger. I vår postmoderne eller senmoderne kultur forventes det ikke lenger at én religion, én ideologi eller ett virkelighetsbilde skal gi den store forklaringen eller svaret på alle de store spørsmålene. Vi kan i denne sammenhengen snakke om en demokratisering av religionen. Vi ønsker ikke at autoriteter skal fortelle oss hva eller hvordan vi skal tro.^[fotnote 5]

For det andre etterlater kristendommen seg muligens et religiøst vakuum - når kristne trosforestillinger forsvinner, dukker det opp nye. Dette kan vi se som en av konsekvensene av den sekulariseringen som har funnet sted det siste hundreåret.

For det tredje vokser dagens unge opp i et samfunn preget av en mye større pluralisme enn det dagens 30- 40- og 50-åringer opplevde i sin ungdom. Den nye pluralismen henger både sammen med immigrasjon og den religionsutviklingen som har funnet sted på 60-, 70- og 80-tallet under stikkord som "nyreligiøse bevegelser", "New Age" og lignende. Mange har dessuten besøkt andre verdensdeler, og synes de kjenner litt til fremmede kulturer og religioner. Vi får også stadig TV-reportasjer fra Tibet og andre eksotiske land rett inn i stua. Denne strømmen av informasjon åpner for en ny type tenking. Moderne mennesker synes de vet så mye mer om så mange flere temaer enn for noen tiår siden. Selv om de ikke er eksperter i religion, har alle sett og hørt en del, og

ofte gjort seg opp en mening.

3. En verdiundersøkende tilnærming

Et alternativ til den religionshistoriske eller -geografiske kategoriseringen er å fokusere på de verdiene ungdom har, og forsøke å se dem i forhold til religiøse ideer og holdninger. Vi kan definere de bærende verdiene i etterkrigstidens Norge som *prokulturelle*^[fotnote 6], i den forstand at det store flertallet har ønsket å utvikle det norske samfunnet til et demokratisk velferdssamfunn, basert på kristne og humanistiske verdier. Dette ser vi aller klart i de politisk vedtatte planene for skoleverket. Menneskerettighetene har fungert som en felles prokulturell plattform, i kombinasjon med enkelte kristne ideer.

Et problem i Norge i dag er at det er så lett å miste motet: Miljøødeleggelser, i-landenes velstand på bekostning av u-landene og arbeidsløsheten er bare tre eksempler på de uløselige problemene gjennomsnittsnordmannen må forholde seg til. Det er fristende å "melde seg ut", og bruke tid og krefter på egne opplevelser fremfor politisk eller humanistisk arbeid. Vi har derfor fått motkulturelle miljøer som hverken bidrar til å ivareta eller videreutvikle de grunnleggende norske samfunnsverdiene. Et eksempel er de store rusmiljøene.

Om man tror på astrologi eller reinkarnasjon er uvesentlig i denne sammenhengen. De fleste som gjør det - kristne eller ikke - er like fullt prokulturelle i sin verdiorientering. De som beveger seg *langt* unna de kristne og humanistiske basisverdiene i samfunnet, kan i denne sammenhengen defineres som *motkulturelle*, for eksempel religiøse "fanatikere" som går inn i autoritære sekter, der demokratiske prinsipper regnes som uvesentlige. I sekter og bevegelser der dommedagsangsten dominerer, vil en for eksempel ikke arbeide politisk mot miljø-trusselen, fordi det er innlysende at verden uansett går mot sin undergang.

I mange slike sekter har medlemmene nærmest meldt seg ut av samfunnet. VG og NRK beskriver dem vanligvis i negative vendinger. Det legges for eksempel vekt på at Jehovas Vitner sier nei til blodoverføring eller at Scientologikirken misbruker medlemmenes bankkonti. Det er interessant at disse motkulturelle bevegelsene sjelden kritiseres for synkretisme eller kjetteri. *Kirken* kan nok fokusere på trosforestillingerne i motkulturelle religioner, men i samfunnet for øvrig lar en seg snarere provosere av det som oppfattes som brudd på menneskerettighetene.

Et annet eksempel er den såkalte "Trosbevegelsen", som trekker til seg en god del ungdom i byene. Her skal en leve "i verden", men ikke "som verden", slik det sies i Johannesbrevene i Bibelen. Medlemmene oppfatter seg selv som "sanne kristne" i et avkristnet samfunn, og forventer Jesu gjenkomst ganske snart. Fritiden går med til evangelisering, bibelstudier og møter i menigheten, og de kan være vanskelige å få med på for eksempel Operasjon Dagsverk på skolen. Jehovas Vitner har noe av det samme motkulturelle preget, men fremstår som mindre attraktive for 90-tallets ungdom, fordi de har beholdt en del av det "gammeldagse" preget de utviklet tidligere i vårt århundre.

Human-Etisk Forbunds tilbud om borgerlig konfirmasjon har også hatt et motkulturelt

preg i etterkrigstiden, slik det fremdeles er i enkelte bygdemiljøer. Dette eksempelet viser hvordan mye som var motkulturelt på 50- og 60-tallet er blitt prokulturelt i dag. Også tidligere motkulturelle fenomener som meditasjon, astrologi og alternativ medisin er i dag aksepterte i prokulturelle miljøer.

Enkelte miljøer bryter så radikalt med samfunnsverdiene at de fremstår som *problemkulturelle*. I religiøs sammenheng er det særlig den moderne satanismen som har fått dette stempelen, for her dyrkes ikke bare alternative verdier, men verdier som er diametralt motsatte av de såkalte kristne og humanistiske basisverdiene. Når kirkebranner, gravstedskjending, blodige offerriter og rasistiske overgrep motiveres religiøst, er det i storsamfunnets øyne ikke et spørsmål om religionsfrihet, men om kriminalitet. Myndighetene kvier seg ofte for å definere satanismen som en religion, selv om den har mange av religionens klassiske kjennetegn: Trosforestillinger, kultiske handlinger og en religiøst (anti-kristent) betinget etikk.

Satanismen er altså et av de beste eksemplene på religiøse retninger med klare anti-humanistiske, anti-kristne og samfunnsfiendtlige holdninger. Mange satanistmiljøer har på 90-tallet fått preg av synkretisme, fordi norrøne religiøse forestillinger er trukket inn. Norrøn religion dyrkes riktignok i pro- eller motkulturell sammenheng i miljøet rundt "Norsk åsatrulag", men i satanistmiljøet forstås den annerledes. Her dyrkes norrøne symboler som uttrykk for den ariske rasens overlegenhet, slik NS gjorde det under krigen.

Problemkulturelle religiøse miljøer kan vi også finne i de mest ekstreme sektene, selv om VG som regel overdriver når "hjernevask" og "kidnapping" fremstilles som hovedaktivitetene hos for eksempel "Moonies", eller Den Forente Familie, som er det offisielle navnet. Etter mitt syn bør slike sekter stort sett forstås som motkulturelle, siden de sjelden fungerer direkte samfunnsnedbrytende.

Med utgangspunkt i spørreskjemaet om religion og livssyn har jeg intervjuet en del ungdom fra gruppen med synkretistiske holdninger. De fleste av dem kan karakteriseres som prokulturelle, noe vi også kan lese ut av svarene på internett. Et eksempel er 19-årige Silje fra Tønsberg, som tenker svært utradisjonelt om religion og livssyn. Hun går på Steinerskole, og har vokst opp i et miljø der religion og livssyn har vært sentrale temaer, men uten strenge føringer med hensyn til hva en skal tro, hvordan en skal be eller lignende. Hun har bygget opp "sin egen religion", basert på ting hun har lest og hørt, samtaler med foreldre, lærere og jevnaldrende, og på egen intuisjon.

Silje er en typisk representant for 90-tallets synkretisme, men virker likevel mer reflektert enn de fleste jeg har intervjuet. Hun har for eksempel skrevet en ganske grundig oppgave på skolen der hun undersøker menneskeverd-forestillinger i østlig religion, en type problemstilling de færreste norske ungdommer har arbeidet med. Jeg spurte henne også om hun ville karakterisere seg selv som pro-, mot- eller problemkulturell. Svaret var enkelt: Prokulturell. Ønsket om nære vennskap, lykkelig familieliv, trygg jobb og sikker inntekt er viktigere for de fleste unge enn alternative religiøse ideer. ^{[[fotnote 7](#)]}

De reelle valgmuligheter når det gjelder religiøs og kulturell tilhørighet er større enn før. For 10-20 år siden fantes det ingen eller få problemkulturelle miljøer med religiøs identitet. I dag finnes disse miljøene på livssynskartet, selv om det for flertallet -

(heldigvis, vil de fleste si) - er en ganske høy terskel til for eksempel satanismen. Flertallet er klart prokulturelt når det kommer til verdier, selv om de i konfesjonell sammenheng oftere enn før bryter med de tradisjonelle kristne og humanistiske forestillingene (se *del 1*).

4. En psykologisk tilnærming

Dansken Knud Munksgaard^[fotnote 8] intervjuet i 1984 en del ungdommer i forbindelse med konfirmasjonen. Samtalene dreide seg om holdninger og trosforestillinger i forhold til religion, og en av konklusjonene til Munksgaard er at ungdomstiden preges av en fornyet holdning til det religiøse. I løpet av tenårene tar mange stilling til religion på ny, men det dreier seg hos Munksgaard ikke så mye om *hva* man skal tro, som *i hvilken grad* en eventuell tro skal få være styrende i livet.

Munksgaard karakteriserer religion som en personlighetsfaktor. Med religion som en *gitt personlighetsfaktor* mener han for eksempel "barnetro", religiøse forestillinger og verdier som hører med i et barns oppvekst. I puberteten vil mange oppleve en forskyvning fra religion som "gitt" til religion som *perifer personlighetsfaktor*, nemlig når religion blir mindre viktig for den unge. En alternativ utvikling kan være at religion blir viktigere for den enkelte, og Munksgaard kaller da religionen for en *sentral personlighetsfaktor*. Hans hovedpoeng er at puberteten vanligvis innebærer en forskyvning fra religion som en gitt, mot religion som enten perifer eller sentral personlighetsfaktor.

Tradisjonell utviklingspsykologi har i stor grad den samme forståelsen av ungdomsreligiøsitet: Enkelt sagt kjennetegnes ungdomstiden av at den enkelte *forkaster* eller på et mer selvstendig grunnlag *velger* de religiøse forestillingene og verdiene som var selvsagte eller gitte i barndommen.^[fotnote 9]

En svakhet i Munksgaards teori, er at den ikke fanger opp de stadig flere unge som vokser opp *uten* religion som en gitt personlighetsfaktor, altså uten noen form for "barnetro". Antallet ungdom uten en slik bakgrunn øker voldsomt i 90-åra, blant annet fordi dagens ungdom er den såkalte 68-generasjonens barn. Når religion hverken er en gitt, sentral eller perifer personlighetsfaktor, vil en eventuell religiøs nyorientering i ungdomstiden bære større preg av "å oppdage noe nytt" enn av å "forsterke eller miste noe gitt", og nettopp dette kommer frem i en del samtaler med unge.

Elise er en 9. klassing fra Porsgrunn som tilhører denne voksende gruppen av ungdom uten religionstilknytning i oppveksten. Hun er hverken døpt eller konfirmert, og foreldrene er ikke spesielt religiøse eller opptatt av religion. Hun definerer seg selv som ateist og naturalist, men synes i likhet med mange andre at fremmede religioner (og i og for seg også kristendommen, som for henne er nesten like fremmed som de andre) er spennende. Elise arbeider relativt seriøst på skolen, og det var en særoppgave om hinduismen som vekket hennes interesse. Hun har etter særoppgaven hatt lyst til å lære å meditere, og hun er nysgjerrig på astrologi. I samtalen vår fortalte jeg henne om den nye "heksebevegelsen", og hun ga straks uttrykk for at også dette var interessant, og ville gjerne lese en bok om den eller møte noen medlemmer.

Det kan virke som om dette er en useriøs jente som kaster seg på den første og beste

religionen hun får kjennskap til, men slik er det ikke. Da vi snakket om verdier, var hun nemlig svært klar: Det værste hun vet er ifølge henne selv intoleranse og båstenking. Frihet er en umistelig verdi, også på det religiøse området. Feilen med de etablerte religionene er ifølge Elise deres mangel på gjensidig aksept og samarbeid, den hardnakkede troen på egen eksklusivitet. Hun står altså for klare humanistiske ideer i tråd med Menneskerettighetene, som hun anvender kritisk når hun orienterer seg på livssynskartet.

Så langt er hun typisk for mange jeg har snakket med (jamfør de 30% som karakteriserer seg selv som "litt religiøse" og krysser av for religiøse forestillinger fra ulike og tradisjonelt sett motstridende kategorier i spørreskjemaet - se *del 1*). Men Elise har gått lengre i denne retningen enn de fleste. Hun er nemlig aktiv styremedlem i en kristen forening som arrangerer rusfrie kvelder med diskusjon og dans i helgene. Denne foreningen arrangerer også korte andakter og "bibeltimer", men det synes ikke Elise er noe problem. Det er her hun har vennene sine, og ingen tvinger hverandre til å tro eller delta i "Fadervår".

Det som karakteriserer ungdom av Elises type er i og for seg ikke at en ateist deltar i en kristen forening, men den totale mangelen på autoritetstro i forhold til prester og andre i livssynsspørsmål. Hverken prester eller andre ledere får styre hennes livssynvalg, og hun har en avslappet holdning til religion. Dette gjør både kristendommen og andre religioner mindre krevende for Elise og hennes likesinnede. Hun føler seg ikke forpliktet på religiøse "sannheter", men kan tillate seg å være "litt kristen" og "litt ateist". En nysgjerrig holdning krysses med stor selvstendighet og mangel på ytre autoriteter, tillater en relativt fri bevegelse mellom svært ulike miljøer.

En av forutsetningene for denne holdningen ligger i religion er en *perifer* personlighetsfaktor, noe som gjelder stadig flere i vårt sekulariserte samfunn. Religion kan være interessant og spennende, eller uinteressant og provoserende, men sjelden forpliktende. Religionene forstås som relative størrelser, og stadig færre forventer å finne Sannheten med stor S i én spesiell religion.

Religiøse forestillinger og ideer formidles i media og ellers i samfunnet i løsrevet form, som i en selvbetjeningsbutikk. De kan derfor settes sammen på ulike måter av den enkelte "kunde", dersom kunden ønsker å komponere sitt eget livssyn i stedet for å akseptere et konfesjonelt trossystem. Dette er mulig fordi religion ikke lenger gir noen total virkelighetsforståelse for flertallet. De fleste stoler mer på vitenskapen enn på kirken, men aller mest på seg selv og sin egen dømmekraft. Hverken vitenskapsmannen eller presten fremstår som selvsagte autoriteter.

5. En avslutning

Konfesjonelt: Religionskartet er mangfoldig og sammensatt, på en måte vi hittil ikke har opplevd i moderne tid. De færreste unge tror på totale trossystemer, men har likevel ikke forkastet religion eller religiøse forestillinger. En liten prosent er tradisjonelle kristne, og enkelte er tradisjonelle ateister, men flertallet er ingen av delene. Østlige, vestlige, okkulte og paganistiske elementer blandes på ulike måter, men uten å fortrenge et humanistisk og til dels naturalistisk grunnsyn. Et stort område på livssynskartet har

synkretistiske trekk.

Verdier: I den ungdomsgruppen som tar avstand fra tradisjonell religion og utvikler synkretistiske holdninger, virker ikke sannhetsspørsmålet avgjørende. De fleste tror hverken på et liv etter døden, reinkarnasjon eller engler, men de synes det er greit at andre tror det, så lenge det ikke fører til brudd med de verdiene som dominerer i samfunnet. Enkelte forestillinger aksepteres av stadig flere, for eksempel er ikke astrologi så "rart" som det var for 20 år siden. Det største området på livssynskartet er prokulturelt - ungdom flest ønsker ikke å motarbeide aksepterte samfunnsverdier.

Psykologisk: Når denne ungdomsgruppen tillater seg å komponere sine egne "private religioner", er dette mulig fordi det ikke lenger er så viktig hva en tror på. De færreste tror på himmel eller helvete i tradisjonell forstand, noe som henger sammen med at religion ikke lenger knyttes til begreper som synd, straff eller frelse. Religion er snarere knyttet til selvutvikling og spenning enn til det gamle spørsmålet om evigheten (selv om nettopp evigheten er et vanlig tema når religion diskuteres blant ungdom). Alt dette forutsetter at religion sjelden er en sentral personlighetsfaktor hos disse ungdommene. Forelskelse og karakterer på skolen er gjerne viktigere for den enkeltes psykiske velvære, og religion kan derfor karakteriseres som en perifer personlighetsfaktor.

Fotnoter

1. Noen fremmedord som brukes i dette avsnittet: *Monoteisme*: Troen på at det bare finnes én gud. *Lineært historiesyn*: Troen på at historien - og tiden - har en begynnelse og en slutt, for eksempel skapelsen og dommedag. *Syklisk historiesyn*: Troen på at alt gjentar seg, for eksempel at verdensrommet går gjennom faser over milliarder av år med sammentrekning og utvidelse. *Panteisme*: Troen på at gud eller en guddommelig kraft finnes i alt eller gjennomsyrrer alt. *Polyteisme*: Troen på at det finnes mange guder.

[\[tilbake til tekst\]](#)

2. Statistisk materiale er hentet fra Norsk Statistisk Databehandlings (NSD) verdiundersøkelse fra 1990. [\[tilbake til tekst\]](#)

3. Se Geir Skeie: "New Age og de unge - en undersøkelse" i *Religion og livssyn* nr 3, 1989 [\[tilbake til tekst\]](#)

4. Se note 2 [\[tilbake til tekst\]](#)

5. Se Phyllis A Tickle: *God-talk in America* New York 1997 [\[tilbake til tekst\]](#)

6. Begrepene pro-, mot- og problemkulturell er inspirert av ungdomsforskeren Tormod Øias kategorisering av norske ungdomskulturer (*Norske ungdomskulturer*, 1995) [\[tilbake til tekst\]](#)

7. Jf Paul Otto Brunstads nylig avsluttede doktoravhandling *Ungdom og livstolkning*.

Framtidsforventninger mellom lokal optimisme og global pessimisme [[tilbake til tekst](#)]

8. Knud Munksgaard: *Unges livssyn*, København 1984 [[tilbake til tekst](#)]

9. Se f eks Evenshaug og Hallen: *Utviklingspsykologi* (3. utg, 1993) kap 20. [[tilbake til tekst](#)]

Litteraturliste

Hartveit, Karl M: *Djevelen danser*, Gyldendal 1993

Heistø, Rigmor (red): *Dette tror vi*, Tyri 1994

Munksgaard, Knut: *Unges livssyn*, København 1984

Skeie, Geir: "New Age og de unge - en undersøkelse" i *Religion og livssyn* nr 3, 1989

Tickle, Phyllis A: *God-talk in America*, New York 1997

Øia, Tormod: *Norske ungdomskulturer*, Oplandske Bokforlag 1994